

Kraštotyros informacijos poreikis bei panaudojimo perspektyvos Alytaus ir Vilniaus apskrityse Tyrimo apžvalga

Tyrimas „Kraštotyros informacijos poreikis bei panaudojimo perspektyvos Alytaus ir Vilniaus apskrityse“ atliktas 2015 m. vasario mėnesį. Šio tyrimo vykdytojai – Vilniaus apskrities Adomo Mickevičiaus viešoji biblioteka (toliau – VAVB) ir Alytaus rajono savivaldybės viešoji biblioteka (toliau – Alytaus r. SVB).

Tyrimo problema – kraštotyros informacijos prieinamumas ir panaudojimas tenkinant bendruomenės pažintinius, kultūros, informacijos, turizmo ir rekreacijos poreikius. Visose Alytaus ir Vilniaus apskričių savivaldybių viešosiose bibliotekose kaupiama įdomi ir vertinga informacija apie jų aptarnaujamą teritoriją, jos istoriją, iškilias asmenybes, rengiami ir saugomi kraštotyros darbai, tačiau šios informacijos prieinamumas yra labai ribotas. Dažniausiai kraštotyros informacija prieinama tik apsilankius konkrečioje bibliotekoje. Alytaus r. SVB 2005 m. pradėta kurti ir nuolat papildoma lokali kraštotyros duomenų bazė *Alytaus krašto etnokultūra*, kurioje laisvai prieinami bibliografiniai įrašai, bet visatekste šios duomenų bazės versija galima naudotis tik Viešojoje bibliotekoje ir jos filialuose. Vilniaus apskrities bibliotekų kraštotyros informacijos sklaidai internete 2008 m. buvo sukurta svetainė *Vilnijos vartai*. Jos tikslas – pateikti visuomenei atrinktą ir susistemintą informaciją apie Vilniaus apskritį, paremtą bibliografijos šaltiniais ir turinčią išliekamąją vertę. Dalis šios informacijos yra unikali, niekur nepublikuota ir prieinama tik šioje svetainėje, kuri reguliariai papildoma naujais įrašais. Nors *Vilnijos vartuose* pateikiama vertinga informacija, tačiau jos efektyvumą menkina funkcionalumų stoka, ja nepatogu naudotis, nėra interaktyvių paslaugų; svetainė neatitinka Lietuvos Respublikos Vyriausybės patvirtintoje *Informacinės visuomenės plėtros 2014–2020 metų programoje „Lietuvos Respublikos skaitmeninė darbotvarkė“* (Teisės aktų registras, 2014-03-21, Nr. 2014-03386) įtvirtintų siekių didinti elektroninių paslaugų prieinamumą ir kokybę, kuriant orientuotas į vartotoją, patogias, sąveikas elektronines paslaugas.

Tyrimo tikslas – išsiaiškinti kraštotyros informacijos poreikį bei panaudojimo perspektyvas tenkinant Alytaus ir Vilniaus apskričių bendruomenių pažintinius, kultūros, informacijos, turizmo ir rekreacijos poreikius. *Tyrimo objektas* – svetainė *Vilnijos vartai* ir jos lankytojai, Alytaus ir Vilniaus apskričių bendruomenių atstovai – VAVB ir Alytaus r. SVB lankytojai vaikai. *Tyrimo uždaviniai* – išanalizuoti naudojimosi svetaine *Vilnijos vartai* intensyvumą ir svarbiausius turinio naudojimo aspektus, išsiaiškinti lankytojų nuomonę apie svetainės atnaujinimą ir joje publikuojamos informacijos panaudojimo galimybes, išsiaiškinti potencialių kraštotyros informacijos vartotojų vaikų pažintines nuostatas ir poreikius. Iškelta *hipotezė*, kad kraštotyros informacija yra aktuali, reikalinga ir naudinga Alytaus ir Vilniaus apskričių bendruomenėms, o jos prieinamumo didinimas ir naujų, šiuolaikiškų informacijos sklaidos būdų bei priemonių naudojimas užtikrintų efektyvesnį jos panaudojimą įvairiose bendruomenės gyvenimo srityse, žymiai geriau tenkintų bendruomenių poreikius.

Tyrimo uždaviniams įgyvendinti buvo pasirinkti šie *metodai*: svetainės *Vilnijos vartai* apsilankymų statistinių rodiklių analizė naudojant *Google analytics* statistikos skaitliuko duomenis, svetainės lankytojų internetinė apklausa ir potencialių kraštotyros informacijos vartotojų vaikų anketinė apklausa raštu.

Tyrimo duomenys bus panaudoti rengiant projektą Bibliotekos pažangai 2 ir įgyvendinant šiame projekte numatytas veiklas.

Apsilankymų svetainėje *Vilnijos vartai* statistiniai rodikliai

Apsilankymų skaičius. Svetainėje *Vilnijos vartai* (<http://www.vilnijosvartai.lt/>) 2014 m. buvo apsilankyta 74831 kartą; 74,2 % lankytojų buvo nauji, 25,8 % – pasikartojantys. Per vieną dieną vidutiniškai apsilankė 205 žmonės.

Naudojimasis svetaine *Vilnijos vartai* nuolat didėja. Lyginant su 2010 metais, apsilankymų skaičius joje išaugo 51,3 %. Apsilankymai šioje svetainėje 2014 m. sudarė 38,7 % visų virtualių apsilankymų VAVB ir 2,4 % pralenkė Bibliotekos interneto svetainę (www.amb.lt).

Svetainės lankytojų srautai. *Google analytics* statistikos skaitliuko duomenys rodo, kad svetainėje lankosi žmonės iš visų pasaulio regionų, bet pagrindinį lankytojų srautą sudaro Lietuvos gyventojai; 2014 m. jie apsilankė 70412 kartų, t.y. 94,1 % visų apsilankymų.

Praėjusiais metais svetainėje lankėsi 15 Lietuvos miestų ir rajonų gyventojai (7456 arba 10,6 % prisijungimų vietovė nenustatyta). *Vilnijos vartuose* dažniausiai lankosi penkių Lietuvos miestų ir rajonų gyventojai – Vilniaus, Kauno, Panevėžio, Klaipėdos ir Alytaus. Didžiausią apsilankymų dalį sudaro vilniečiai ir Vilniaus rajono gyventojai, kuriuos, tikėtina, pritraukia ne tik informacijos apie šį kraštą gausa, bet ir pats svetainės pavadinimas. Jų apsilankymai 2014 m. (42361) sudarė 60,2 % apsilankymų iš Lietuvos ir 56,6 % visų apsilankymų.

2014 m. svetainėje *Vilnijos vartai* apsilankė 4419 lankytojų iš 81 užsienio valstybės (148 arba 3,3 % prisijungimų vietovė nenustatyta). Tarp užsienio šalių lankytojų aiškiai dominuoja 4 valstybės: Jungtinė Karalystė, Jungtinės Amerikos Valstijos, Lenkija ir Vokietija.

Apsilankymų dažnumas ir trukmė. Didžioji dalis lankytojų 2014 m. lankėsi svetainėje vieną kartą – 55494 arba 74,2 % visų lankytojų, 10,7 % lankytojų lankėsi 2 kartus, 3,8 % – tris kartus. Tik nedidelę dalį lankytojų – 8 % galima laikyti nuolatiniais; jie apsilanko 6 kartus ir daugiau.

Vidutinis vieno lankytojo svetainėje *Vilnijos vartai* praleistas laikas 2014 m. buvo 1 minutė 31 sekundė. Dauguma apsilankymų (86,0 %) truko iki vienos minutės. Tik nedidelės dalies apsilankymų svetainėje trukmė buvo žymiai ilgesnė – 11–30 min. (4,1 % apsilankymų) ir daugiau kaip 30 min. (0,8 %).

Lankytojų srauto šaltiniai. Dažniausiai į svetainę *Vilnijos vartai* lankytojai patenka per paieškos sistemas, iš kurių dažniausiai naudojama *Google*. Tokiu būdu patekusių į svetainę apsilankymai 2014 m. sudarė 89,8 % visų apsilankymų. Apsilankymai žinant svetainės adresą 2014

m. sudarė 5,9 % visų apsilankymų. Likusių apsilankymų dalį sudaro apsilankymai per nukreipiančias svetaines (3,5 %) ir per socialinius tinklus (0,8 %).

Svetainės turinio naudojimas. Svetainės *Vilnijos vartai* turinį sudaro trys pagrindinės dalys: vietovės, personalijos ir kraštotyros darbai. Dalyje *Vietovės* pateikiama glausta informacija apie konkrečios Vilniaus apskrities vietovės geografinę padėtį, administracinę priklausomybę, statistikos duomenų, apžvelgiama literatūra apie vietovės istoriją, urbanistiką, architektūrą, nurodomi lankytini objektai, grožinės literatūros kūriniai, skirti tai vietai, trumpai pristatoma toje vietoje esanti viešoji biblioteka bei jos kraštotyros išteklių. Dalyje *Personalijos* publikuojamos trumpos žymių žmonių, kurie yra nusipelnę Vilniaus apskričiai ir kurių atminimas įamžintas Vilniaus apskrities vietovėse, biografijos, pateikiamas šaltinių ir literatūros apie juos sąrašas. Dalyje *Kraštotyros darbai* pateikiamas Vilniaus apskrities bibliotekose saugomų nepublikuotų kraštotyros darbų bibliografinis sąrašas ir kai kurių suskaitmenintų darbų tekstai.

2014 m. svetainės lankytojai peržiūrėjo 136195 *Vilnijos vartų* puslapius. Per vieną prisijungimą vidutiniškai buvo peržiūrėta 1,8 puslapio. Didžiausio susidomėjimo sulaukė vietovių aprašymai (51,3 % visų peržiūrėtų puslapių) ir personalijos (40,1 %). Kraštotyros darbais buvo domėtasi žymiai rečiau (2,0%).

Apsilankymų svetainėje *Vilnijos vartai* statistinių rodiklių analizės išvados.

- Apibendrinant lankymosi svetainėje *Vilnijos vartai* statistinius duomenis galima teigti, kad jos turinys kelia didelį susidomėjimą ne tik Lietuvos gyventojams, bet ir užsienio valstybėse gyvenantiems lietuviams arba iš Lietuvos kilusiems žmonėms. Apsilankymų svetainėje skaičiaus didėjimas rodo, kad joje pateikta informacija, kuri kasmet papildoma naujais įrašais, atitinka Vilniaus apskrities gyventojų ir visų žmonių, besidominčių Vilniaus krašto istorija, kultūros paveldu, įžymiomis šiame krašte gyvenusiomis asmenybėmis, pažintinius ir kultūrinius poreikius, suteikia galimybę gauti patikimą, įvairiais šaltiniais paremtą informaciją.
- Didelis vienkartinų apsilankymų skaičius ir maža vieno lankymosi svetainėje trukmė leidžia daryti išvadą, kad didelės dalies lankytojų lūkesčių netenkina juos dominančios informacijos pateikimo būdas, ribotos paieškos ir navigacijos galimybės, interaktyvių paslaugų nebuvimas ir kiti veiksniai.
- Dominuojantys lankytojų srauto šaltiniai rodo, kad svetainėje pristatomos temos yra aktualios, bet pati svetainė nepakankamai reprezentatyvi, todėl sunkiai įsimenama. Dėl šios priežasties dauguma lankytojų patenka į svetainę ne tiesiogiai, o ieškodami jiems reikalingos informacijos per paieškos sistemas.
- Didžiuliai atskirų svetainės dalių lankomumo skirtumai rodo, kad ne visos dalys vienodai tenkina lankytojų poreikius ir leidžia daryti prielaidą, kad svetainės lankomumą žymiai padidintų visateksčių dokumentų publikavimas. Tos svetainės dalys, kuriose lankytojai randa glaustą informaciją juos dominančiomis temomis, lankomos žymiai dažniau nei dalis *Kraštotyros darbai*, kur dažniausiai pateikiamas tik kraštotyros darbų sąrašas, bet

nesuteikiama galimybė susipažinti su jų turiniu, todėl ši dalis nesukelia didesnio svetainės lankytojų susidomėjimo.

Interneto svetainės „Vilnijos vartai“ lankytojų apklausos rezultatai

Siekiant išsiaiškinti svetainės *Vilnijos vartai* lankytojų nuomonę apie jos atnaujinimą bei turinio panaudojimą, 2015 m. vasario mėnesį buvo atlikta trumpa svetainės lankytojų internetinė apklausa, kurioje dalyvavo 74 respondentai. Svetainės lankytojams buvo pateikti trys klausimai: ar jie norėtų, kad svetainė *Vilnijos vartai* būtų atnaujinta, kokie nauji svetainės funkcionalumai jiems būtų aktualiausi ir, ar reikalingos, jų manymu, edukacinės programos vaikams, jaunimui ir suaugusiesiems, sukurtos naudojant svetainės turinį.

Absoliuti dauguma lankytojų (92 %) pasisakė už tai, kad svetainė *Vilnijos vartai* būtų atnaujinta; tik 8 % lankytojų mano, kad to nereikia, nes ji „patinka tokia, kokia yra“, „gerai sukurta“ ir „aiški“, todėl „gali likti ir tokia“; šie lankytojai siūlo „negadinti“ svetainės ir „pirmiau užbaigti pildyti šitą svetainę“, kurioje pasigedo informacijos apie kai kurias konkrečias asmenybes.

Atsakymai į klausimą, kokių naujų funkcionalumų norėtų svetainės lankytojai, aiškiai rodo, kad labiausiai pageidaujama atnaujinti ir išplėsti svetainės struktūrą (65 % visų respondentų), turėti galimybę sudaryti teminius maršrutus žemėlapyje (49 %) ir sudaryti išplėstinės paieškos galimybę (47 %). Nemaža dalis lankytojų norėtų papildomų navigacijos patogumų (31 % visų respondentų). Daugiau nei ketvirtadalis respondentų pageidauja turėti galimybę komentuoti turinį (28 %) ir patiems jį pildyti (26 %). Svetainės pritaikymas neįgaliesiems aktualus 11 % dalyvavusių apklausoje lankytojų. Be to, respondentai mano, kad „gerai būtų rasti ne nuorodą į straipsnį, o ir galimybę perskaityti vietoje skenuotą tekstą“, jie pasiūlė publikuoti „daugiau visateksčių dokumentų, o ne tik nuorodų į šaltinius“, sukurti foto galeriją, virtualias ekskursijas, virtualias parodas.

Atsakymai į klausimą, ar reikalingos vaikams, jaunimui ir suaugusiesiems edukacinės programos, sukurtos naudojant svetainės turinį, taip pat aiškiai parodo vyraujančias lankytojų nuostatas: 83 % lankytojų mano, kad tokios programos yra reikalingos, 12 % – nereikalingos, 5 % dalyvavusių apklausoje neturi savo nuomonės ir neatsakė į šį klausimą.

Apibendrinti apklausos rezultatai rodo, kad svetainės *Vilnijos vartai* lankytojai labai aiškiai išreiškė pageidavimą atnaujinti svetainę, ypač akcentuodami jos struktūros atnaujinimą ir plėtrą, išplėstinės paieškos galimybę bei galimybę sudaryti teminius maršrutus žemėlapyje. Respondentai palankiai vertina svetainėje publikuojamą informaciją ir mano, kad bendruomenei reikalingos edukacinės programos, sukurtos naudojant svetainės turinį.

Vaikų apklausos rezultatai

Potencialiems kraštotyros informacijos vartotojams vaikams taip pat buvo pateikti trys klausimai: ar jie norėtų daugiau sužinoti apie savo kraštą (miestą, rajoną), jo praeitį ir ateitį,

įdomias vietas, įžymius žmones, kokiais būdais pateiktos žinios jiems būtų patraukliausios ir kokiomis priemonėmis jie norėtų naudotis ieškodami informacijos apie savo kraštą.

Į anketos klausimus atsakė 388 vaikai, iš jų 264 yra Alytaus r. SVB lankytojai ir 124 – VAVB lankytojai. Absoliuti dauguma (90,2 %) apklausos dalyvių norėtų daugiau sužinoti apie savo miestą ar rajoną. Daugumai apklaustųjų patraukliausias juos dominančių žinių pateikimo būdas būtų filmukai (71,1 %) ir interaktyvūs žaidimai (70,4 %). Didelė dalis respondentų pageidauja virtualių ekskursijų (60,6 %), trečdalis – virtualių parodų (33,2 %), penktadalis apklaustųjų norėtų virtualių diskusijų (20,1 %). Keletas respondentų pageidauja 3D vaizdinės medžiagos, audio pasakojimų ir dainelių, radijo laidų. Tik 8 (2,1 %) vaikai pageidauja įgyti daugiau žinių ne vien virtualioje erdvėje, naudojant IKT priemones, bet ir realioje aplinkoje; šie vaikai norėtų plėsti savo akiratį keliaudami, dalyvaudami ekskursijose, renginiuose, diskusijose, edukaciniuose užsiėmimuose, klausydamiesi pasakojimų, skaitydami knygas, tekstus spaudoje, vartydami žemėlapius ir atlasus.

Ieškodami žinių apie savo kraštą vaikai norėtų naudotis moderniomis IKT priemonėmis, iš kurių didžiausio populiarumo sulaukė planšetinis kompiuteris; šią priemonę nurodė 83,5 % apklaustųjų. Taip pat dažnai pageidaujamas interaktyvus stendas (60,6 %) ir elektroninė skaityklė (56,7 %), šiek tiek rečiau – interaktyvi lenta (42,0 %).

Vaikų, gyvenančių Vilniuje ir Alytaus rajone, atsakymuose esminių skirtumų nėra, bet pastebimas didesnis alytiškių aktyvumas: jie dažniau norėtų sužinoti apie savo miestą ar rajoną (94,3 %), negu vilniečiai (81,5 %), renkasi įvairesnius žinių pateikimo būdus ir įvairesnes IKT priemones.

Atsakydami į anketos klausimus vaikai pademonstravo pozityvias pažintines nuostatas ir nurodė jiems patraukliausius žinių pateikimo būdus, kurie daugiausia susiję su virtualiomis paslaugomis. Šios amžiaus grupės pažintiniams poreikiams tenkinti būtinos modernios IKT priemonės, kurios skatina vaikų vystymąsi visose srityse, padeda patraukliai pateikti informaciją, praturtina ją įvairiapusiška vaizdine, garsine ir emocine patirtimi, suteikia galimybę vaikams įgyti naudingų žinių smagiai ir įdomiai leidžiant laiką, tyrinėjant juos supantį pasaulį, žaidžiant, bendraujant, dalyvaujant.

Tyrimo išvados

1. Tyrimo „Kraštotyros informacijos poreikis bei panaudojimo perspektyvos Alytaus ir Vilniaus apskrityse“ rezultatai įtikinamai parodo, kad informacija apie savo kraštą, jo istoriją, iškilias asmenybes domina bendruomenę ir yra aktuali iš to krašto kilusiems žmonėms. Svetainė *Vilnijos vartai*, kurioje publikuojama tokio pobūdžio informacija, sulaukia didelio gyventojų dėmesio ir jos lankomumas nuolat didėja.
2. Apsilankymų svetainėje *Vilnijos vartai* statistinių rodiklių analizė ir lankytojų apklausos rezultatai leidžia daryti išvadą, kad didžiausias jos privalumas yra publikuojamos informacijos turinys, tačiau svetainės patrauklumą mažina ribotos paieškos galimybės,

nepatogi navigacija, neįdiegtos interaktyvios paslaugos, svetainė nepritaikyta naudotis neįgaliesiems. Svetainės funkcionalumų stoka menkina jos efektyvumą ir lemia didelį vienkartinių apsilankymų skaičių bei mažą vidutinę vieno apsilankymo trukmę.

3. Tenkinant bendruomenės pažintinius, kultūros, informacijos, turizmo bei rekreacijos poreikius būtina užtikrinti geresnį bibliotekose sukauptos vertingos kraštotyros informacijos prieinamumą virtualioje erdvėje, labiau pritaikant ją bendruomenės reikmėms. Svetainės *Vilnijos vartai* lankytojai dažniausiai siūlo atnaujinti ir išplėsti svetainės struktūrą, suteikti išplėstinės paieškos galimybę bei galimybę sudaryti teminius maršrutus žemėlapyje, įdiegti daugiau navigacijos patogumų.
4. Apklauso dalyvių nuomonė akivaizdžiai įrodo edukacinių programų kraštotyros temomis poreikį visų amžiaus tarpsnių bendruomenės atstovams. Svetainė *Vilnijos vartai* yra vertinama kaip įdomios ir naudingos informacijos šaltinis rengiant edukacines programas vaikams, jaunimui ir suaugusiesiems. Šios informacijos panaudojimas edukacijos tikslams padėtų bendruomenei įgyvendinti pažintines bei mokymosi visą gyvenimą nuostatas ir prisidėtų prie įvairių bendruomenės grupių pilietinio, kultūrinio, etninio tapatumo ugdymo.
5. Vaikų ir paauglių pažintinių poreikių ugdymui bei poreikių tenkinimo efektyvumui užtikrinti būtina taikyti patrauklias, šiai amžiaus grupei pritaikytas kraštotyros informacijos pateikimo formas ir būdus, naudojant modernias IKT priemones. Apklauso dalyviai dažniausiai pageidauja, kad juos dominanti informacija būtų pateikta filmuotoje medžiagoje, interaktyvių žaidimų, virtualių parodų, virtualių ekskursijų formomis. Ieškodami žinių apie savo kraštą jie norėtų naudotis planšetiniais kompiuteriais, elektroninėmis skaityklėmis, interaktyviu stendu, interaktyvia lenta.

Parengė Rita Paliukaitė-Medeckienė